

Крилошанська Леся Ігорівна

*аспірант Львівського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України*

ORCID: 0000-0001-8298-9008

e-mail: publicadmin@ukr.net

Ундір Віталій Олександрович

*кандидат наук з державного управління, докторант
Львівського регіонального інституту державного управління Національної
академії державного управління при Президентові України*

ORCID: 0000-0002-7159-8631

e-mail: undir_v@ukr.net

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ**

Розглянуто особливості запровадження інклюзивної освіти в Україні в контексті євроінтеграції. Проаналізовано динаміку реалізації інклюзивного навчання в контексті реформи системи освіти. Розглянуто складові підготовки системи освіти до реалізації процесу інклюзії як для педагогів, так і для дітей з особливими освітніми потребами та основні проблеми формування освітнього середовища.

Ключові слова: інклюзивна освіта; діти з особливими освітніми потребами; заклади освіти; інтеграція; педагог; освітнє середовище; цінності та компетенції.

Постановка проблеми. Сучасний світ характеризується швидкими змінами в напрямку демократії, які позитивно впливають на гуманітарну складову розвитку суспільства. Реформи в освітній сфері піддаються впливу багатьох негативних чинників, зокрема нестабільній політичній та економічній ситуації в державі, а 2020 р. запровадив у навчальний освітній процес поняття “навчання в умовах пандемії”, що, безумовно, не поліпшило загальної ситуації.

Проте, незважаючи на проблеми у сфері освіти, надзвичайно важливим залишається питання залучення дітей з особливими освітніми потребами (далі – ООП) в освітнє середовище України. Ця тенденція інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в освітнє середовище актуальна у всьому світі, проте в Україні лише останні кілька років почала приділятися увага та робляться відповідні кроки в напрямку покращення критичної ситуації отримання освіти для зазначеної категорії дітей. Також Угода про асоціацію з Європейським Союзом (далі – ЄС), що набула чинності у 2017 р., підштовхнула уряд до конкретних кроків у політичному, економічному, соціальному та культурному реформуванні усіх сфер життя, які мають вплив на якість надання та отримання освітніх послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Опрацювання теоретико-методичних основ інклюзивної освіти знаходимо у працях: Н. Бастун, С. Богданова, Л. Зданевич, Т. Зубаревої, Є. Кетриш, Т. Кожекіної, К. Кольченко, О. Кузьміної, Т. Кучай, Н. Лалак, О. Лешера, О. Мартинової, Г. Оникович, М. Семаго, Н. Семаго, І. Смирнової, Н. Софій, М. Томчук, Н. Шматко, О. Ярської-Смирнової та інших.

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз чинного законодавства, наукової літератури дає змогу зробити висновок про те, що інклюзивна освіта в Україні відкриває великі можливості для дітей/осіб із особливими освітніми потребами, проте не є дослідженою повною мірою. У зазначених джерелах акцентується увага на тому, що створення оптимальних умов для отримання якісної освіти дітям із особливими освітніми потребами має свої соціальні, економічні та психологічні особливості та проблеми, врахування яких є досить складним процесом та потребує подальших наукових досліджень та розробок. Саме тому є необхідність системно та цілеспрямовано працювати над запровадженням інклюзивного процесу у закладах освіти для реалізації права на отримання освіти кожного громадянина України. Метою статті є дослідження особливостей розвитку інклюзивної освіти України на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу. У Західній Європі реформування освіти в напрямку інклюзії розпочалось у 70-х рр. ХХ ст., що вказує на високий рівень соціальної спрямованості та демократії. Сьогодні вимагає втілення міжнародної практики щодо збільшення кількості загальноосвітніх навчальних закладів, готових до надання освітніх послуг дітям із особливими освітніми потребами, надаючи рівні можливості всім громадянам України. У вирішенні складних завдань інклюзивної освіти важливу роль відіграє політика держави, сім'я та педагог, оскільки саме він спрямовує навчально-виховний процес, систематизує, конкретизує зміст пізнавального матеріалу, вишукує найбільш раціональні шляхи щодо оволодіння дітьми вміннями, необхідними в самостійному пізнанні, формує необхідні навички, забезпечуючи можливості особистісного розкриття кожної дитини [1].

Інклюзію необхідно розглядати одночасно і як політику, і як процес, які забезпечують всебічну участь усіх членів суспільства у будь-яких сферах життєдіяльності, зокрема в освітній. У міжнародних документах, зокрема у Саламанкській декларації про принципи, політику та практичну діяльність у сфері освіти осіб з особливими потребами, яка була прийнята на Всесвітній конференції з питань освіти осіб з особливими потребами у червні 1994 р., зазначається, що система освітніх послуг ґрунтується на принципі забезпечення основного права людини на отримання якісної освіти у закладі будь-якого типу за власним вибором. Інклюзивне навчання у школі (а також закладах дошкільної і вищої освіти) можна визначити як комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти особам з особливими освітніми потребами шляхом організації

навчання з урахуванням індивідуальних особливостей їхньої навчально-пізнавальної діяльності. Ефективність впровадження інклюзивного навчання залежить від багатьох чинників, передусім від досконалості нормативно-правової бази, інформаційної підтримки, наукового, навчально-методичного, кадрового, матеріально-технічного забезпечення навчально-виховного процесу [2].

А у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки передбачено низку завдань, спрямованих на оптимізацію освіти у закладах дошкільної, середньої і вищої освіти дітей (осіб) із особливими освітніми потребами [3]. Зокрема, заплановано: розширення практики інклюзивного та інтегрованого навчання у навчальних закладах різних рівнів дітей із особливими освітніми потребами; пріоритетне фінансування та навчально-методичне і матеріально-технічне забезпечення тих навчальних закладів, які надають освітні послуги таким людям.

Відповідно до законодавчих, нормативно-правових та науково-педагогічних джерел при організації освітнього процесу використовують близькі за значенням, але не тотожні дефініції: мейнстримінг, інтеграція, інклюзія, інклюзивна освіта.

Мейнстримінг передбачає розширення соціальних контактів між дітьми з обмеженими можливостями здоров'я та їх однолітками. Зазвичай таке спілкування відбувається у позаурочній формі, як, наприклад, участь у спільних масових заходах, літніх таборах, клубах за інтересами тощо, але характеризується нетривалістю та обмеженістю. Інтеграція ж передбачає надання можливості учням із особливими освітніми потребами навчатися у звичайних класах загальноосвітньої школи, при цьому такі діти мають опанувати програму масової або спеціальної школи, їм надаються усталені освітні послуги [4].

Інклюзія (від Inclusion – включення) – процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціальному житті. Це політика й процес, що дає можливість всім дітям брати участь у всіх програмах. Одним із головних завдань інклюзії є відгук на широкий спектр освітніх потреб у шкільному середовищі та поза його межами.

Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права здобувати її за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього закладу.

Основою інклюзивної освіти є ідеологія, яка виключає будь-яку дискримінацію дітей, що забезпечує однакове ставлення до всіх людей, але створює спеціальні умови для дітей із особливими потребами.

Основний принцип інклюзивної освіти полягає у тому, що:

1. Всі діти мають навчатися разом у всіх випадках, коли це виявляється можливим, незважаючи на певні труднощі чи відмінності, що існують між ними.
2. Навчальні заклади повинні визнавати і враховувати різноманітні потреби своїх учнів шляхом узгодження різних видів та темпів навчання.

3. Забезпечення якісної освіти для всіх шляхом розробки відповідних навчальних планів, прийняття організаційних заходів, розробки стратегії викладання, використання ресурсів та партнерських зв'язків зі своїми громадами.

4. Діти з особливими освітніми потребами мають отримувати будь-яку додаткову допомогу, яка може знадобитися їм для забезпечення успішності процесу навчання. Вони є найефективнішим засобом, який гарантує солідарність, співучасть, взаємоповагу, розуміння між дітьми з особливими потребами та їхніми ровесниками.

Переваги інклюзивної освіти:

- 1) для дітей з особливими освітніми потребами:
 - завдяки цілеспрямованому спілкуванню з однолітками поліпшується когнітивний, моторний, мовний, соціальний та емоційний розвиток дітей;
 - ровесники відіграють роль моделей для дітей із особливими освітніми потребами;
 - оволодіння новими вміннями та навиками відбувається функціонально;
 - навчання проводиться з орієнтацією на сильні якості, здібності та інтереси дітей;
 - у дітей є можливості для налагодження дружніх стосунків зі здоровими ровесниками й участі у громадському житті;
- 2) для інших дітей:
 - діти вчаться природно сприймати і толерантно ставитися до людських відмінностей;
 - діти вчаться налагоджувати й підтримувати дружні стосунки з людьми, які відрізняються від них;
 - діти вчаться співробітництву;
 - діти вчаться поводитися нестандартно, бути винахідливими, а також співчувати іншим;
- 3) для педагогів та фахівців:
 - вчителі інклюзивних класів краще розуміють індивідуальні особливості учнів;
 - вчителі оволодівають різноманітними педагогічними методиками, що дає їм змогу ефективно сприяти розвитку дітей з урахуванням їхньої індивідуальності;
 - спеціалісти (медики, педагоги спеціального профілю, інші фахівці) починають сприймати дітей більш цілісно, а також вчаться дивитися на життєві ситуації очима дітей [5].

Що ж стосується інклюзивної освіти, то Законом України “Про освіту” гарантовано право на освіту осіб із особливими освітніми потребами (ст. 19. Освіта осіб з особливими освітніми потребами, ст. 20. Інклюзивна освіта) [6].

Відкриття в Україні інклюзивно-ресурсних центрів [7], створених із метою реалізації права дітей із особливими освітніми потребами віком від 2 до 18 років на здобуття дошкільної та загальної середньої освіти, зокрема у закладах

професійної (професійно-технічної) освіти та інших закладах освіти, є важливим кроком для соціально-орієнтованої держави в напрямку євроінтеграції. Якщо у 2017 р. не функціонувало жодного центру, то у 2021 р. у регіонах їх працює 638, подано заяв до інклюзивно-ресурсних центрів – 153632, функціонує закладів із інклюзивного навчання – 2465. Це вказує на позитивну динаміку розвитку інклюзивної освіти.

У дошкільних відділеннях спеціальних закладів загальної середньої освіти у 2019 – 2020 н. р. здобувало освіту 2028 дітей дошкільного віку (у 2018 – 2019 н. р. – 2217 таких дітей). Загалом, із 2014 р. спостерігається позитивна динаміка збільшення кількості закладів позашкільної освіти системи освіти усіх форм власності з незначними відхиленнями, приріст становить 1,1% [8].

За даними Державної наукової установи “Інституту освітньої аналітики”, за чотири останні роки в Україні кількість учнів, які навчаються в інклюзивних класах закладів загальної середньої освіти, збільшилася у 4,5 раза (з 4180 учнів у 2016 – 2017 н. р. до 18643 учнів у 2019 – 2020 н. р.); майже у п’ять разів збільшилася і кількість інклюзивних класів (з 2715 класів у 2016 – 2017 н. р. до 13497 класів у 2019 – 2020 н. р.), майже у сім разів зросла кількість асистентів учителя у таких класах (із 1825 асистентів у 2016 – 2017 н. р. до 12362 асистентів у 2019 – 2020 н. р.) (табл. 1) [9].

Таблиця 1

Динаміка кількості учнів із ООП в інклюзивних класах, інклюзивних класів та шкіл, в яких функціонують інклюзивні класи

Рік навчання	Кількість учнів	Кількість класів	Кількість шкіл	Асистенти вчителя
2015/2016	2720	-	-	-
2016/2017	4180	2715	1518	1825
2017/2018	7179	5033	2620	3732
2018/2019	11866	8417	3790	7636
2019/2020	18643	13497	5331	12362

За п’ять навчальних років у 6,9 раза зросла кількість учнів із особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних класах закладів загальної середньої освіти (з 2720 учнів у 2015 – 2016 н. р. до 18643 учнів у 2019 – 2020 н. р.). За чотири роки майже в 5 разів зросла кількість інклюзивних класів (з 2715 класів у 2016 – 2017 н. р. до 13497 класів у 2019 – 2020 н. р.) та в 3,5 раза шкіл із інклюзивними класами (з 1518 шкіл у 2016 – 2017 н. р. до 5331 школи у 2019 – 2020 н. р.).

Водночас за чотири роки в 6,8 раза збільшилася кількість асистентів учителя (з 1825 асистентів у 2016 – 2017 н. р. до 12362 асистентів у 2019 – 2020 н. р.).

При формуванні інклюзивного освітнього середовища необхідно забезпечити архітектурну доступність внутрішніх приміщень, доступність

відповідного транспорту та транспортної інфраструктури для дітей/осіб із особливими освітніми потребами, кампусів, спортивних і культурних споруд, гуртожитків тощо. Кадрове забезпечення також потребує оновлення, перекваліфікації та підвищення кваліфікації, оскільки підготовка педагогів, консультантів, асистентів, а також включення модуля з інклюзивної освіти в програми курсів підвищення кваліфікації працівників є концептуальним компонентом.

Інклюзивний підхід в освіті висуває підвищені вимоги до всіх учасників освітнього процесу: від школярів/студентів із особливими освітніми потребами він вимагає надзвичайного напруження сил – психологічних та інтелектуальних ресурсів особистості; від умовно здорових студентів – розуміння, толерантності, готовності надавати допомогу, від педагогів – професіоналізму, спеціальних знань, особливих особистісних якостей. Це, своєю чергою, обумовлює необхідність забезпечення всіх учасників навчального процесу необхідною психологічною, медичною та соціальною підтримкою. Важливою складовою інклюзивного та середовищного підходів є психолого-педагогічне забезпечення інклюзивної освіти як організована система, спрямована на розвиток усіх компонентів особистісного потенціалу суб'єктів освітнього процесу, незалежно від їх можливостей: рефлексивних, когнітивних, діяльнісних, афективно-вольових [10].

Надзвичайно важливою складовою підготовки системи освіти до реалізації процесу інклюзії є зміна психологічних та ціннісних установок фахівців й підвищення рівня їх професійних компетенцій. Готовність до діяльності в умовах інклюзії є різновидом професійної готовності педагога, яка висуває певні вимоги до його компетентності, а також до особистісних якостей. Структура інклюзивної готовності повинна бути представлена такими компонентами: інформаційно-компетентнісним, емпатичним (емоційно-моральним), мотиваційним (установчо-поведінковим) та операційно-дієвим. Складовими професійної готовності до діяльності в інклюзивних групах закладів освіти є: інформаційна обізнаність; володіння педагогічними технологіями; знання основ психології і корекційної педагогіки; знання індивідуальних відмінностей дітей; застосування варіативності у навчально-виховному процесі; знання індивідуальних особливостей дітей із різноманітними вадами розвитку. Складовими психологічної готовності до професійної діяльності закладів освіти є: емоційне прийняття дітей із різними типами порушень у розвитку (прийняття або відторгнення), яке визначається ступенем вираженості емоційних труднощів педагога в процесі включення; мотиваційні установки, моральні принципи, ціннісно-сміслові установки сприйняття “іншого”, що визначають ставлення до ідеї інклюзії; особистісна готовність, внутрішня детермінація активності особистості педагога; задоволеність власною педагогічною діяльністю.

На жаль, на початкових етапах розвитку інклюзивної освіти нагальною є проблема неготовності (професійної, психологічної та методичної) педагогів до

роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, виявляється недостатня професійна готовність та рівень компетенцій для роботи в інклюзивному середовищі, з'являються психологічні бар'єри і професійні стереотипи. Серед основних психологічних бар'єрів: страх перед невідомим, небезпека інклюзії для інших учасників освітнього процесу, негативні установки й упередження, професійна невпевненість педагога, небажання змінюватися, психологічна неготовність до роботи з "особливими" дітьми. Це висуває серйозні завдання перед науковцями, викладачами закладів вищої освіти та керівниками закладів дошкільної освіти, які реалізують інклюзивні принципи.

Інклюзивна освіта – це особлива система, яка забезпечує навчання і виховання за індивідуальними планами та систематичний медико-соціальний та психолого-педагогічний супровід, охоплює різноманітний контингент дітей і диференціює освітній процес. Відповідно, заклади вищої освіти на сьогодні мають перед собою непросте завдання – підготувати високоосвіченого, компетентного фахівця нового формату, здатного здійснювати свою професійну діяльність, орієнтуючись на особливі вимоги цієї системи. Саме тому, для ефективного формування готовності майбутніх педагогів до професійної діяльності в закладах інклюзивної освіти вважаємо за необхідне розробити цілісну систему, яка охоплює дієві педагогічні умови (формування стійкої позитивної мотивації до майбутньої професійної діяльності; використання традиційних та інноваційних форм і методів навчання щодо реалізації інклюзивного навчання; удосконалення навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності; активізація самостійної роботи майбутніх педагогів у практичній діяльності) [11].

Підсумовуючи, можемо констатувати, що інклюзивна освіта передбачає забезпечення якісної освіти дітям з особливими освітніми проблемами у загальноосвітніх закладах кваліфікованими педагогами з урахуванням психофізичних особливостей зазначених дітей у максимально адаптованому середовищі для всіх учасників навчального процесу. Інклюзія навчає співіснувати суспільство, інформувати та усувати психологічні та фізичні бар'єри нерівності різних верств населення. Проблема спеціалізованої освіти на відміну інклюзивної, як свідчить практика, є абсолютною невідповідністю дітей із особливими освітніми потребами до реалій самостійного життя та невміння інтегруватись у соціум. Інклюзія ж з фізичним розвитком адаптує й інтегрує через навчальний процес, тим самим готуючи до майбутньої самореалізації.

Державна політика розвитку інклюзивної освіти повинна бути спрямована не тільки на мотивацію людей із особливими освітніми потребами до освіти, а й розглядати чинники соціального середовища і їх вплив на розвиток освіти загалом. Так, наприклад, заклади вищої освіти, розвиваючи інклюзивне освітнє середовище, набувають студентів, які мають серйозну мотивацію до професійного навчання, потенційні можливості і здібності яких нерідко є вище середньостатистичного студента. Як наслідок, через певний час держава

отримує не просто дипломованого фахівця, а передусім мотивованого професіонала. В умовах демографічного спаду певних періодів розвитку суспільства заклади вищої освіти привертають більшу кількість студентів, зокрема і на так звані непопулярні спеціальності.

Таким чином, у інклюзивної освіти є широкий соціальний аспект, бо не тільки школа повинна бути інклюзивною, але і суспільство, за підтримки держави, бізнесу і громадських організацій, повинні бути інклюзивними. Інклюзивна освіта, будучи однією з основних форм реалізації права на освіту для осіб із особливими освітніми потребами, має стати законодавчо закріпленим інститутом, який має всі необхідні компоненти, починаючи від підготовки повного пакету документів нормативно-правової бази, визначення норм і принципів відповідного фінансування, механізмів створення спеціальних умов і принципів адаптації освітнього середовища щодо студентів, які мають особливі освітні потреби [12].

Висновки і перспективи подальших розвідок. Здійснений аналіз розвитку інклюзивної освіти в Україні вказує на збільшення кількості дітей із особливими освітніми потребами, які навчаються у загальноосвітніх закладах освіти, на що вказує динаміка з 2720 у 2015 – 2016 н. р. до 18643 учнів у 2019 – 2020 н. р. Відкриття 638 інклюзивно-ресурсних центрів є важливим кроком запровадження інклюзивної освіти не тільки у великих містах, але й у регіонах. Проте існуючі економічні (забезпечити архітектурну доступність внутрішніх приміщень, доступність відповідного транспорту та транспортної інфраструктури для дітей/осіб із особливими освітніми потребами, кампусів, спортивних і культурних споруд, гуртожитків тощо) та соціальні (складний процес соціалізації як у дітей із особливими освітніми потребами (а також їхніх членів сім'ї), так і в умовно здорових дітей; зміна психологічних та ціннісних установок педагогів й підвищення рівня їх професійних компетенцій при інклюзивній формі навчання тощо) проблеми, ускладнені частковим або повним дистанційним навчанням в умовах пандемії, вирішення яких полегшить отримання освітніх послуг зазначеній категорії громадян України.

Список використаної літератури

1. Лалак Н. Підготовка майбутніх педагогів до роботи в закладах освіти з інклюзивною формою навчання. URL : http://prima.lnu.edu.ua/Pedagogika/periodic/pedos3t/tom1/23_lalak.pdf (дата звернення: 05.01.2021).
2. Кольченко К. О. Концептуальні підходи до впровадження інклюзивної освіти у вищих навчальних закладах // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. 2013. № 10 (12). С. 12—22.
3. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки. URL : <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf> (дата звернення: 05.01.2021).
4. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія. Київ : Самміт-Книга, 2009. 272 с.

5. Офіційний сайт Інституту спеціальної педагогіки і психології імені М. Ярмаценка Національної академії педагогічних наук України. URL : <http://ispukr.org.ua> (дата звернення: 08.01.2021).

6. Про освіту : Закон України № 2145-19 від 05.09.2017 р. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 08.01.2020).

7. Офіційний сайт Україна. Інклюзія. URL : icenter.gov.ua (дата звернення: 08.01.2021).

8. Освітня аналітика України // Науково-практичний журнал. 2020. № 3 (10). URL : <https://science.iea.gov.ua> (дата звернення: 05.01.2021).

9. Офіційний сайт Державної наукової установи “Інституту освітньої аналітики”. URL : iea.gov.ua (дата звернення: 05.01.2021).

10. Кучай Т., Кучай О. Теоретичні основи інклюзивного навчання у закладах вищої освіти // Науковий вісник МНУ ім. В. О. Сухомлинського. 2019. № 2 (65). С. 162—164. (Серія: Педагогічні науки).

11. Цегельник Т. М. Педагогічні умови формування готовності майбутніх вихователів до професійної діяльності в інклюзивних групах закладів дошкільної освіти // Науковий вісник Льотної академії. 2020. Вип. 8. С. 138—144 (Серія: Педагогічні науки).

12. Лешер О. В., Деменина Л. В. Инклюзивное обучение студентов университета: комплекс научных подходов. URL : <https://www.science-education.ru/pdf/2015/1/1190.pdf> (дата обращения: 06.01.2021).

Статтю подано: 28.01.2021

Статтю схвалено: 23.03.2021

Kryloshanska Lesia Ihorivna

*Department of regional government and local self-government,
Lviv Regional Institute for Public Administration of the National Academy
for Public Administration under the President of Ukraine*

ORCID: 0000-0001-8298-9008

e-mail: publicadmin@ukr.net

Undir Vitalii Oleksandrovych

*Candidate of Sciences in Public Administration, Postdoctoral student of the
Management Department of Lviv Regional Institute for Public Administration of the
National Academy for Public Administration under the President of Ukraine*

ORCID: 0000-0002-7159-8631

e-mail: undir_v@ukr.net

**PROBLEMS AND PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT
OF INCLUSIVE EDUCATION IN UKRAINE**

Problem setting. The modern world is characterized by rapid changes towards democracy, which have a positive impact on the humanitarian component of society. Education reforms are affected by many negative factors, including unstable political and economic situation in the country, and 2020 introduced the concept of “pandemic learning” into the educational process, which certainly did not improve the overall situation.

However, despite these problems in the field of education, the issue of involvement of children with mental and physical disabilities into the educational

environment of Ukraine remains extremely important. This trend of integration of children with mental and physical disabilities into the educational environment is relevant around the world, but in Ukraine attention has been paid and appropriate steps has been taken to improve the critical educational situation for this category of children only in the last few years. Also, the Association Agreement with the EU, which came into force in 2017, prompted the government to take certain steps for political, economic, social and cultural reforming of all spheres of life that affect the quality of provision and receipt of educational services.

Recent research and publications analysis. Elaboration of theoretical and methodical basics of inclusive education can be found in the works by: N. Bastun, S. Bohdanova, L. Zdanevych, T. Zubarieva, E. Ketrysh, T. Kozhekina, K. Kolchenko, O. Kuzmina, T. Kuchai, N. Lalak, O. Leshner, O. Martynova, G. Onykovych, M. Semago, N. Semago, I. Smirnova, N. Sofiy, M. Tomchuk, N. Shmatko, O. Yarska-Smirnova, etc.

Highlighting previously unsettled parts of the general problem. Analysis of current legislation and scientific literature allows us to conclude that inclusive education in Ukraine opens up great opportunities for children/people with special educational needs, but is not explored fully. These sources emphasize that creation of optimal conditions for qualitative education for children with mental and physical disabilities has its social, economic and psychological characteristics and problems, which are quite complex and require further research and development. That is why there is a need to work systematically and purposefully on introduction of inclusive process in educational institutions to implement the right to education of every citizen of Ukraine.

Paper main body. The article considers specific features of introduction of inclusive education in Ukraine in the context of European integration. Dynamics of implementation of inclusive education in the context of education system reform is analyzed. Components of preparation to implementation of the inclusion process both for teachers and for children with special educational needs and main problems of the educational environment were considered.

Conclusions of the research and prospects for further studies. Analysis of development of inclusive education in Ukraine indicates a positive trend in the number of children with special educational needs enrolled in comprehensive schools, as indicated by the dynamics from 2720 pupils in the 2015 – 2016 school year to 18643 pupils in the 2019 – 2020 school year. Opening of 638 inclusive resource centers is an important step towards introduction of inclusive education not only in big cities but also in the regions. However, existing economic (ensuring architectural accessibility of interiors, accessibility of appropriate transport and transport infrastructure for children/persons with mental and physical disabilities, campuses, sports and cultural facilities, dormitories, etc.) and social (complex process of socialization both for children with special educational needs (as well as their family members) and for relatively healthy children; change of psychological and value attitudes of teachers and increase of their professional competencies in an inclusive form of education, etc.) problems are complicated by partial or complete distance learning during a pandemic, and solving these problems will facilitate the reception of educational services by the specified category of citizens of Ukraine.

Key words: inclusive education; children with special educational needs; educational institutions; integration; teacher; educational environment; values and competencies.

References

1. Lalak, N. (2013). *Pidhotovka maybutnikh pedahohiv do roboty v zakladakh osvity z inklyuzyvnoyu formoyu navchannya*. URL : http://prima.lnu.edu.ua/Pedagogika/periodic/pedos3t/tom1/23_lalak.pdf [in Ukrainian].
2. Kolchenko, K. O. (2013). Kontseptualni pidkhody do vprovadzhennya inklyuzyvnoyi osvity u vyshchyykh navchalnykh zakladakh. *Aktualni problemy navchannya ta vykhovannya lyudey z osoblyvyymi potrebamy*, № 10 (12), pp. 12-22 [in Ukrainian].
3. Natsionalna strategiia rozvutky osvity v Ukraini na 2012 – 2021 roku. (2012). URL : <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf> [in Ukrainian].
4. Kolupaeva, A. A. (2009). *Inkluzivna osvita: realii ta perspective*. Kyiv: Sammit-Knyga. 272 p. [in Ukrainian].
5. *Ofitsiyni sait Instytutu spetsialnoi pedahohiky i psykholohii imeni M. Yarmachenka Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy*. (2021). URL : <http://ispukr.org.ua> [in Ukrainian].
6. Pro osvitu. № 2145-19. (2017) [in Ukrainian].
7. *Ofitsiyni sait Ukraina. Inkluziia*. (2021). URL : ircenter.gov.ua [in Ukrainian].
8. Osvitnia analityka Ukrainy. (2020). *Naukovo-praktychnyi zhurnal*, № 3 (10). URL : <https://science.iea.gov.ua> [in Ukrainian].
9. *Ofitsiyni sait Derzhavnoi naukovoï ustanovy "Instytutu osvitnoi analityky"*. URL : iea.gov.ua [in Ukrainian].
10. Kuchai, T., Kuchai, O. (2019) Teoretychni osnovy inkluzyvnoho navchannia u zakladakh vyshchoi osvity. *Naukovyi visnyk MNU im. V. O. Sukhomlynskoho*, № 2 (65), pp. 162-164 [in Ukrainian].
11. Tsehelnik, T. M. (2020). Pedahohichni umovy formuvannia hotovnosti maibutnikh vykhovateliv do profesiinoi diialnosti v inkluzyvnykh hrupakh zakladiv doshkilnoi osvity. *Naukovyi visnyk Lotnoi akademii*, Issue 8, pp. 138-144 [in Ukrainian].
12. Leshner, O. V., Demenyina, L. V. (2015). *Inklyuzyvnoe obuchenye studentov unyversyteta: kompleks nauchnykh podkhodov*. URL : <https://www.science-education.ru/pdf/2015/1/1190.pdf> [in Russian].

Paper submitted: 28.01.2021

Paper accepted: 23.03.2021

Цитування: Крилошанська Л. І., Ундір В. О. Проблеми та перспективи розвитку інклюзивної освіти в Україні // Ефективність державного управління : зб. наук. пр. Вип. 1(66) : у 2 ч. Ч. 1 / за заг. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2021. С. 70—80. (DOI: <https://doi.org/10.33990/2070-4011.66.2021.233450>).

Citation: Kryloshanska, L. I., Undir, V. O. (2021). Problemy ta perspektyvy rozvytku inkluzyvnoi osvity v Ukraini. *Efficiency of Public Administration*, Issue 1(66), pp. 70-80. (DOI: <https://doi.org/10.33990/2070-4011.66.2021.233450>).